

Damir Globočnik

»Novovaška dogodba na Štajerskem«¹

Ilustracije Gustava Jaroslava Schulza v Pavlihi

GLOBOČNIK Damir, dr., muzejski svetovalec za umetnostno zgodovino, Gorenjski muzej v Kranju, Tomšičeva 44, SI – 4000 Kranj

323.1(497.4)“18”

»NOVOVAŠKA DOGODBA NA ŠTAJERSKEM«

Ilustracije Gustava Jaroslava Schulza v Pavlihi

Češki ilustrator in karikaturist Jaroslav Schulz (1846–1903) je za sedem števil satiričnega lista Pavliha, ki ga je 1870 izdal Fran Levstik (1831–1887), narisal karikature in satirične ilustracije, ki so bile objavljene na notranjih straneh in na zadnji strani.

Levstik je s Schulzevo ilustracijo opremil pesem »Novovaška dogodba«, ki se nanaša na nemškutarski napad na slovenska kandidata za poslanca mariborskega odvetnika dr. Janka Serneca (1834–1909) in notarja dr. Franca Radeja (1830–1903). Napad se je zgodil junija 1870 med volilnim shodom v zasebni hiši v Novi vasi pri Slovenski Bistrici. Ranjeni so bili trije Slovenci. Levstik se je pri pesmi oprl na poročilo, ki so ga objavili Slovenski gospodar, Slovenski narod in Novice. O izgredu so pisali tudi nemški časniki (npr. Marburger Zeitung). Sodna obravnava proti 16 delavcem tovarnarja Sternbergerja iz Zgornje Bistrice je potekala od 3. do 5. januarja 1872 na okrožnem sodišču v Celju. Slovenski narod je objavil del stenoografskega zapisa sodne obravnave, ki ga je na željo pravnika in gospodarstvenika dr. Frana Rapoca (1842–1888) pripravil Ivan Tanšek. Obtoženci so prejeli zaporne kazni od 14 dni do 3 mesecev.

Ključne besede: Pavliha (1870), Fran Levstik, Jaroslav Schulz (1846–1903), karikatura, volitve, Nova vas pri Slovenski Bistrici, politični izgredi

GLOBOČNIK Damir, Ph.D., Museum Advisor for Art History, Museum of Gorenjska in Kranj, Tomšičeva 44, SI – 4000 Kranj

323.1(497.4)“18”

“A NOVA-VAS EVENT IN STYRIA”

The illustrations of Gustav Jaroslav Schulz in the Pavliha magazine

The Czech illustrator and caricaturist Jaroslav Schulz (1846–1903) drew a series of caricatures and illustrations for seven editions of the satirical paper Pavliha published in 1870 by Fran Levstik (1831–1887). These illustrations graced the inside and the back page of the paper.

Levstik chose Schulz's work to illustrate the poem “Novovaška dogodba” (“A Nova vas Event”) which discusses the attack carried out by pro-German supporters against the Slovenian parliamentary candidate, dr. Janko Sernec (1834–1909) – a lawyer from Maribor, and the notary public dr. Franc Radej (1830–1903). The attack, during which three people were wounded, took place in June of 1870 during an election assembly held in a private house in Nova vas by Slovenska Bistrica. In his poem, Levstik drew on the report on the incident published in the *Slovenski gospodar*, *Slovenski narod* and *Novice* papers. Reports of the violent incident also appeared in the German papers (such as the *Marburger Zeitung*). The trial of the 16 workers in the employ of the factory owner Sternberger from Zgornja Bistrica took place from January 3 to 5, 1872 at the Regional Court of Celje. The *Slovenski narod* published a part of the court stenographer's notes on the proceedings, which were prepared by Ivan Tanšek at the request of the lawyer and entrepreneur dr. Fran Rapoc (1842–1888). The accused received prison sentences ranging from 14 days to 3 months.

Key words: Pavliha (1870), Fran Levstik, Jaroslav Schulz (1846–1903), caricature, elections, Nova vas by Slovenska Bistrica, political riots

¹ Fran Levstik, *Sovan in Pavliha*, Pavliha, 1870/6.

Sedem velikih portretnih karikatur, ki jih je za naslovnice *Pavlihe* od aprila do julija 1870 narisal češki ilustrator, karikaturist, slikar in tiskarski izumitelj Karel Klíč (1841–1926), ni predstavljalo vse likovne opreme Levstikovega satiričnega lista. Na notranjih straneh in na zadnji strani *Pavlihe* so bile objavljene satirične ilustracije na nivoju karikatur v satiričnih listih *Brencelj* (1869–1875, 1877–1886) in *Juri s pušo* (1869/1870). Njihov avtor je bil češki ilustrator in karikaturist Gustav Jaroslav Schulz (1846–1903). »Ves minoli teden sem letal za Šulcem v Prater k cesarskim mlinom in za Klíčem v Dornbach. Še le včeraj sem prvič utegnil za 'Pavliho' začeti pisati,« je urednik, izdajatelj in pisec *Pavlihe* Fran Levstik (1831–1887) maja 1870 sporočil Josipu Stritarju (1836–1923).²

V Levstikovi korespondenci, ki jo hrani Rokopisni odderek Narodne in univerzitetne knjižnice, se je ohranilo dvojce pisem Gustava Jaroslava Schulza in eno pismo njegove soproge Caroline.³

Gustav Jaroslav Schulz je bil rojen 11. decembra 1846 v kraju Svobodných Hamrech pri Crudimu. Dokončal je realko in tehnično šolo v Pragi. Leta 1869 se je zaposlil pri donavski paroplovni družbi, pri kateri je napredoval do položaja inšpektorja. Schulz je bil likovni samouk. Njegovo nadarjenost za risanje so odkrili v osnovni šoli in na realki. Prosti čas je posvečal likovnemu izpopolnjevanju. Z ilustracijami in karikaturami je sodeloval pri čeških in nemških listih (npr. *Květech*, *Svetozor*, *Ruch*, *Paleček*, *Leipziger Illustrierte Zeitung*, *Bazar*, *Illustrierte Welt*, *Fliegende Blätter*, *Gartenlaube*, *Klíč's Humoristische Blätter*).⁴ Kasneje se je posvečal akvarelnemu, oljnemu in pastelnemu slikarstvu. Umrl je 24. avgusta 1903 na Dunaju.⁵

Jaroslav Schulz je po Levstikovih navodilih izdelal ilustracije, ki so spremljale redne rubrike v

Jaroslav Schulz, »Gregor Potrebnik«

Pavlihi (Gregor Potrebnik, Pavliha, Svetčeva omivalnica, podprvak Poklukar), dve satirični ilustraciji, senčno sliko (ilustracija Jenkove pesmi Naš maček) in lik Pavliha za naslovno vinjeto. Nekatere karikature oziroma ilustracije je podpisal z začetnico svojega priimka.

V stalni rubriki *Gregor Potrebnik* je Levstik z besedami »predstavnik ljudstva« (v velikolaškem narečju) šaljivo obravnaval aktualne dogodke.⁶ Na začetku rubrike je bila ilustracija »feljtonista« Gregorja Potrebnika, ki ga je Schulz narisal v narodnih oblačilih, z dežnikom in palico v levi roki.

Levstik je Schulzovo risbo komentiral z naslednjimi besedami, položenimi v usta junaka rubrike Gregorja Potrebnika: »Verjemi ali ne verjemi, preljubeznivi moj 'Pavliha'! ampak res je vendar, da si me ljudem lepo 'nakontrafiral' [op. fotografiral oziroma upodobil]. Veš, moja baba je skoraj vznak pala, ko sem ji pokazal 'kontrafeht', [op. upodobitev], lej! Pa je d'jala: 'Bog bodi varuh in svete Barbore türen! Če tudi mene postavijo na ta 'plajteljček' papirja, še k maši bi potlej ne šla notri od kresa pa do sv. Petra in Pavla, tako bi me biló sram!' Jest sem pa

² Po: Levstikovo pismo Josipu Stritarju z dne 23. maja 1870, Levstikova pisma (uredil Avgust Pirjevec), Slavia, Ljubljana 1931, str. 300.

³ Levstikova korespondenca, ms. 491, Rokopisni odderek NUK v Ljubljani.

⁴ Po: Adolf Hoffmeister, Karel Václav Klíč / O zapomínaném umělci, který se stal vynálezcem, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praga 1955, str. 40.

⁵ Biografski podatki po: Michal Navrátil, Schulz Gustav Jaroslav, Ottův slovník naučný / Illustrovaná encyklopædie obecných vědomostí, XXIII. del, Schlossar – Starowolski, Praga 1905, str. 66.

⁶ Po: Velemir Gjurin, Socialnozvrstna zaznamovanost besedil v Levstikovem Pavlihi, Obdobje realizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi, Filozofska fakulteta, Ljubljana 1982, str. 401.

Jaroslav Schulz, »Pavliha«

Jaroslav Schulz, »Svetčeva omivalnica«

odgovoril: 'Kaj boš tisto, ki ne veš, kaj praviš! Mene zdaj povsod poznajo, koder so me poprej. V jibljanskem mestu se mi je bila taka pripétila, da bi v oplajdi bil kmalu sam sebe kupil namesto tabaka. Pa še ti bodi tako imenitna, če moreš, baba neumna!'»⁷

Pavlihov poverjenik v Trstu, trgovec Matija Žvanut (†1881), je pisal Levstiku, da se Potrebniku ali Ribničanu obeta postati nova »stoječa figura«.⁸ Tovrstne stalne figure (nem. stehende Figuren) oziroma stalni junaki so bili v satiričnih listih priljubljeni.

Svojo rubriko je imel tudi Pavliha, ki se je zapletal v pogovore z visokimi državniki in politiki ali pripovedoval, kaj je doživel v Ljubljani in drugje. Jaroslav Schulz je narisal Pavliha v dokolskem izrezu s pipo v roki.

Pavliha je predstavljen tudi v časopisni glavi, v naslovni vinjeti satiričnega lista. Lik nasmejane- ga Pavlihe s klobukom na glavi in pipo v roki se nagiba skozi trebuh velike začetnice P.

Pravniku, pisatelju in državnozborskemu poslancu Luki Svetcu (1826–1921), domnevemu tvorcu izmišljenega očitka, da je satirični list *Pavliha* podkupila vlada, je bila namenjena stalna rubri-

ka *Svetčeva omivalnica*. »In dokler bo Ključ sodelavec Pavlihov, bo menda Pavliha proti narodnim možem zmeren, in šibal bode nemškutarje, k večem bo Svetec nekoliko trpel. Kakor stvari zdaj stoje, menda 'Pavliha' ne bo napačen,« je dunajski študent in občasni sobesednik pri Stritarjevem in Levstikovem gostilniškem omizju Davorin Bole (1833–190?) aprila 1870 sporočil odgovornemu uredniku *Novic* Ivanu Murniku (1839–1913).⁹

Levstik je dal Svetcu v *Pavlihi* na razpolago »mizo omivalnico« (nem. »Dementir- und Abwaschtisch«), v kateri se je Svetec »omival in pravičil« pred slovensko javnostjo.¹⁰ Ljubljanski nemški časnik *Laibacher Tagblatt* (1868–1880) je v oceni prve številke *Pavlihe* omenjal, da je bil Svetec neutrujen pri popravljanju zmotnih poročil, ki so jih o njem širili slovenski listi.¹¹

V »Svetčevi omivalnici« je Levstik parodiral dolge Svetčeve članke in demantije v *Novicah* in *Slovenskem narodu*. Z njimi je Svetec zagovarjal ravnanje slovenskih poslancev na Dunaju, ki ga je

⁷ Fran Levstik, *Potrebniški 'Pavlihi', Pavliha*, 1870/3.

⁸ Po: Nekaj literarne korespondence (objavil dr. Gregor Čremošnik), *Ljubljanski zvon*, 1916, str. 377.

⁹ Pismo Davorina Boleta Ivanu Murniku z dne 8. aprila 1870, po: Fran Levstik, *Zbrano delo*, 2. knjiga, *Lirika / epika / pesmi za mladino / prigodnice / satire / dodatek*, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1952, str. 316–317.

¹⁰ Po: Fran Levstik, *Svetčeva miza omivalnica, Pavliha*, 1870/1.

¹¹ Po: Die soeben in Wien erschienene erste Nummer des slowenischen Witzblattes 'Pavliha' ..., *Laibacher Tagblatt*, 1870/99.

Levstik kritiziral v *Slovenskem narodu*. Svetčevo rubriko v *Pavlihi* je spremljala podoba Luke Svetca med pisanjem demantijev.

Sveteč, ki je bil liberalnih nazorov ter odločen zagovornik federalizma in Zedinjene Slovenije, je leta 1867 glasoval za adresu ministrskega predsednika Beusta, ki jo je poprej v parlamentarni debati podobno kot dr. Lovro Toman zavračal, in nato tudi za decembrsko ustavo. Razloga za Svetčevo odločitev sta bila najmanj dva: strah, da bo Beust razpusil kranjski deželni zbor (ob ponovnih volitvah pa bi Slovenci v njem izgubili večino), in prepričanje, da je ustava potrebna in da je za Slovence možna samo zmerna politika. Najbrž je pričakoval, da se bo Beust oddolžil Slovencem za njihovo glasovanje za dualizem in da bo 19. paragraf *Temeljnega zakona o splošnih pravicah državljanov* (eden izmed sedmih zakonov v sklopu decembrske ustave), ki naj bi zagotavljal enakopravnost vseh narodov, dovolj močan porok slovenskih političnih in kulturnih pravic.¹² Odločitev je javno pojasnil v *Novicah*, prav tako je zavrnil sum, da je ravnal iz osebne koristi.

Sveteč, ki je bil za kranjske prvake »kristalizovana slovenska pamet«,¹³ pri opravičevanju glasovanja 1867 in delovanju v poslanskem klubu 1869 pa se je izkazal za »ugibčnega očeta sofistike«,¹⁴ se je za Levstikovo kritiko (*Vademecum poslancu L. Svetcu, Slovenski narod*, 1868, št. 4–6) maščeval z intrigami pri slovarkem odboru, ki je Levstika odslovil konec leta 1868, in naslednje leto z lažjo o dispozicijskem fondu,¹⁵ iz katerega naj bi sredstva prejemal Levstikov satirični list.¹⁶

Levstik je Svetca izbral za tarčo Pavlihove satire, saj je izvedel, da so ga prvaki očrnil pri ško-

fu Vidmarju zaradi počasnosti pri pripravljanju slovenskega dela t. i. Wolfovega slovarja. – »Mene je vedno dr. Bleiweis in Sveteč najbolj izpodkopaval javno in skrivaj pri Jarneji Vidmarji: Sveteč čujem, da še celó pri škofovej sestri Urški,« je konec leta 1869 Levstik pisal Stritarju.¹⁷ In aprila 1870 časnikarju Albinu Arku (1845–1893) glede očitka o podpori iz dispozicijskega fonda: »Vse to se je izmislil Sveteč, ki je uže na Dunaji to blédel.«¹⁸

Ljubljanskega odvetniškega koncipienta dr. Josipa Poklukarja (1837–1891) je Schulz narisal »z lestvo, po kateri je poprej lezel na pravaško polico«. ¹⁹ Podobno kot pri Klíčevih karikaturah na naslovnica je Levstik za Poklukarjevo rubriko pripravil komentar v prvi osebi: »Zlezel sem po Vašej volitvi z doprvaške police iz narodne škatle, kakor metulj iz mešička. V tej škatli se valí in greje zaléga tistih mladih mož, ki so dr. Bleiweisu po srci. A da sem jaz po njegovem srci – in to je moja edina zasluga, če tudi nij narodna – vidite s tega, ker zdaj s police po léstvi tako ponosno stopam, kakor sem nanjo ponižno lezel, ko sem bil za doprvaka izvoljen. Škatla je za menoj ostala na pol odprta, ker v njej tičé še drugi, ki skoraj iz njé prileté k prvakom, mej katerimi potlej izgubé peruti, kakor mravlja, kedar se oženi. Ko bodo ti zunaj, škatlo spet zapremo z devet ključi in zapečatimo sè sedem pečati do prihodnjih volitev, če ne še dalje, ker ne kaže, da bi tako hitro kje dobili vrednega človeka, kateri bi se v njej preobračal iz doprvaške gosenice v prvaškega metulja.«²⁰

Dr. Josip Poklukar se je pridružil prvakom in še sam postal »doprvak«. Dr. Josip Vošnjak (1834–1911) je zapisal, da naj bi se Poklukar »slepo pokoril« dr. Bleiweisu in dr. Costi.²¹ Z »doprvaki« oziroma »podprvaki« je Levstik označeval mlade posvetne izobražence (Poklukarja, Ivana Murnika idr.), ki so se iz sebičnih razlogov rajši zbirali okrog konservativnih staroslovencev, namesto da bi se pridružili mladoslovenski opoziciji.²² »Doprvak«

¹² Po: Anton Slodnjak, opombe k: Fran Levstik, *Zbrano delo*, 3. knjiga, *Satire II / Ježa na Parnas* (2. redakcija) / *Ljudski glas / Kraljedvorski rokopis / dodatek*, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1953, str. 297.

¹³ Po: Josip Vošnjak, *Knjižica 'Slovenci, kaj čemo?'*, Spomini, Slovenska matica, Ljubljana 1982, str. 186.

¹⁴ Po: Fran Levstik, *Dobrodejno olje* (rokopisni satirični list), *Zbrano delo*, 4. knjiga, *Pripovedni in satirični spisi / mladinski spisi / prevodi / dodatek*, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1954, str. 131.

¹⁵ Vladni dispozicijski fond za plačevanje uslužnih in kupljivih časnikarjev (nem. *der Reptilienfond: skrivni fond, fond za tajno razpolaganje*).

¹⁶ Po: Anton Slodnjak, opombe k: Fran Levstik, *Zbrano delo*, 3. knjiga, str. 298.

¹⁷ Iz Levstikovega pisma Josipu Stritarju z dne 28. decembra 1869, *Levstikova pisma*, Ljubljana 1931, str. 288–289.

¹⁸ Levstikovo pismo Albinu Arku z dne 16. aprila 1870, *Levstikova pisma*, Ljubljana 1931, str. 3.

¹⁹ Po: Fran Levstik, *V Šmidovi kavarni, Pavliha*, 1870/2.

²⁰ Fran Levstik, Dr. Poklukar, *Pavliha*, 1870/6.

²¹ Po: Josip Vošnjak, *Volitve na Kranjskem in v drugih slovenskih pokrajinah*, Spomini, Ljubljana 1982, str. 337.

²² Po: Anton Slodnjak, opombe k: Fran Levstik, *Zbrano delo*, 3. knjiga, str. 295.

Jaroslav Schulz, »Dr. Josip Poklukar«

Poklukar naj bi deloval tudi kot poslušen glasnik raznih laži o Levstiku in njegovem listu.²³

Za prvaki »četa mladih lic / s prihuljenim hrbtòm postopa, / ker ve, da jed 'z prvaških žlic / nekdaj ne bode skopa« je zapisal Levstik v pesmi *Blisk*, ki je nastala med pripravami na istoimenski satirični list.²⁴ V rokopisnem lističu *Dobrodejno olje* iz leta 1869 je Levstik »doprvačom« med drugim namenil naslednje misli: »Hvalno je torej, da vas imajo prvaki okolo sebe na policah razpostavljenе kakor lekárnik 'aso foetido' [asa foetida: posušen mleček iz korenike azijske rastline *Ferula foetida* z močnim vonjem po češnu, v medicini se uporablja pri kolikah] poleg *salmiaka* [brezbarvna, v vodi topljiva sol za čiščenje, izdelavo barv] in drugih dišav.

²³ Prav tam, str. 297.

²⁴ Fran Levstik, *Blisk*, uvodnica v prvotno nameravani satirični list *Blisk*, po: Fran Levstik, *Zbrano delo*, 3. knjiga, str. 7–8.

Tako se o prvem pogledu spozna, kdo je doprvak že na polici, kdo šele zdaj na polico leze, kakor zelena žabica na lojtrce, in kdo še pod klopjo čepi kakor sirotka pod koritom.«²⁵

Karikatura prikazuje Poklukarja na lestvi, po kateri se vzpenja na »prvaško polico«, t. j. na polico, na kateri naj bi prvak dr. Bleiweis hranil »doprvačke«. ²⁶ Levstik je na začetek prispevka o Poklukarju zapisal verze: »Prva dva koraka / novega prvaka / z národne police«.

Konkreten razlog za vsebinsko zasnovano karikature je naslednji: ko so se ob volitvah za deželni zbor v ljubljanskem in vrhniškem okraju julija 1869 na seji odbora političnega društva »Slovenija« odločili priporočiti Franca Kotnika, posestnika iz Verda pri Vrhniki, na mesto dotedanjega poslanca Fidelisa Terpinca (1799–1875), ki se je zaradi starosti umaknil iz političnega življenja, je *Slovenski narod* poudaril: »G. dr. Poklukar, kterega ima 'Slovenija', kakor čujemo, že dolgo na polici pripravljene, torej zopet ni mogel na vrsto priti.«²⁷

Jaroslav Schulz je ilustracijo Jenkove pesmi *Naš maček* (Pesmi, 1865) v zadnji številki *Pavlihe* narisal v načinu takrat zelo priljubljenih senčnih podob, senčnih obrisov, senčnih risb oziroma silhuet (silhouette, Schattenriß). Schulz je pogosto posegal po tej tehniki, takih je npr. osem senčnih risb za knjižico *ljudskih pesmi* (*Žert i pravda / Černé obrázky k národním písniím*), ki je leta 1877 izšla v Pragi.

Jenkova elegična satira o mačku, ki je »ljub'co imel« in si po smrti svoje drage vzel življenje, v *Pavlihi* ni bila objavljena po naključju. Z njo je Levstik namigoval na ljubezenska čustva urednika *Slovenskega naroda* Antona Tomšiča (1842–1871) do mlade žene mariborskega rodoljuba in advokata Ferdinanda Dominkuša (1829–1901). Tomšičevi rojstni hiši v Dednem dolu se je namreč po domače reklo »pri Mačkovih«. ²⁸

²⁵ Fran Levstik, *Dobrodejno olje* (rokopisni satirični list), *Zbrano delo*, 4. knjiga, str. 134.

²⁶ Po: Fran Levstik, V Šmidovi kavarni, *Pavliha*, 1870/2.

²⁷ Po: Iz Ljubljane, 14. julij (Izv. dopis), *Slovenski narod*, 1869/83.

²⁸ Po: Matjaž Kmecl, *Slovenska postna premissljevjanja*, Ljubljana 1987, str. 129.

Jaroslav Schulz, »Naš maček«, Pavliha, 1870, št. 7.

Jaroslav Schulz, »Novovaška dogodba«, Pavliha, 1870, št. 5.

Schulzevo risbo policaja, ki je zasačil tatu, v 3. številki je Levstik opremil s komentarjem, položenim v usta personifikacije Avstrije: »Kako o pravem času je tatú prijel ta policaj. Ali bi ga ne bilo dobro poklicati namesto Potočkega ali Beusta, katerima očitajo, da stvari nikoli o pravem času ne primeta?«²⁹

V 5. številki objavljena Levstikova pesem *Novovaška dogodba*,³⁰ ki naj bi se zapela po melodiji *En ulanar od koprolov*,³¹ se nanaša na nemškutarski napad na slovenska kandidata za poslanca 19. junija 1870 v Novi vasi pri Slovenski Bistrici.

Levstik je pesem opremil s Schulzevo satirično ilustracijo. Schulz je predstavil nemškutarske napadalce, ki so podrli na tla dva Slovenca in nanju divje planili s koli, kladi in kamenjem. »Vstane

hudo pretepánje, / S koli, s kládivi mahánje; / Nemci so Slovence bili, / Vse na tla jih pogazili. // Komisár noge raztégnil, / Ter junaški je pobégnil; / Mirno sta žandarja stala / In pretèp ogledovála.«³²

Levstik se je pri pesmi o javnem izgredu v Novi vasi oprl na poročilo, ki so ga objavili *Slovenski gospodar* (*Nemškutarska kultura in svoboda*?, 1870, št. 25), *Slovenski narod* (1870, št. 71)³³ in *Ljubljanske Novice* (*Nemška kultura in svoboda*, 1870, št. 26).

Eden najpomembnejših štajerskih narodnih buditeljev, soustanovitelj in prvi predsednik mariborske čitalnice, mariborski odvetnik dr. Janko Sernec (1834–1909)³⁴ in tamkajšnji notar dr. Franc Radej (1830–1903), ki sta pri deželnozborskih volitvah kandidirala v mariborski kmečki kuriji, sta 19. junija 1870 ob 16. uri popoldne sklicala volilni shod v Novi vasi pri Slovenski Bistrici. Nanj sta volivce vabila z osebnimi vabili. Slovenska kandidata sta v Slovenski Bistrici izvedela, da se pripravlja napad na njun shod oziroma volilni zbor, zato sta od komisarja mariborskega okrajnega glavarstva Blaža Korberja, ki je bil slučajno v Slovenski Bistrici, zahtevala, naj poskrbi za javni red in mir. Korber (kot komična oseba nastopa v Vošnjakovem romanu *Pobratimi* iz leta 1889, op. p.) se je sprva obotavljal in se naposled odločil v spremstvu dveh žandarjev podati s kandidatom v Novo vas.

Nemškutarski agitatorji so naščuvali delavce (kotlarje) v bakrarni v Zgornji Bistrici in jih z dovoljenjem nemškega lastnika tovarne Vincenca Sternbergerja pognali v Novo vas. Njihov komandant je bil neki zadolženi posestnik France Soršak (Sorschag, Sorschak, po domače Miglič), župan iz Črešnjevca, ki je slovel kot nemškutarski agitator.³⁵ Prišlo naj bi okrog 50 do 60 delavcev, »med katerimi je bilo nekaj nemških, drugi pa so bili nezavedni, za pijačo k vsakemu izgredu pripravljeni domačini«.

³² Fran Levstik, *Novovaška dogodba*, Pavliha, 1870/5.

³³ Na povezavo med Levstikovo pesmijo *Novovaška dogodba* in poročilom v *Slovenskem narodu* je prvi opozoril Anton Slodnjak (A. Slodnjak, opombe k: Fran Levstik, *Zbrano delo*, 3. knjiga, *Satire II / Ježa na Parnas* (2. redakcija) / *Ljudski glas / Kraljedvorski rokopis / Dodatek*, Ljubljana 1953, str. 304.

³⁴ Janko Sernec je v celovškem Slovencu nasprotoval plačane-mu delu tajnika Slovenske matice, to prepričanje je zagovarjal tudi na ustanovnem občnem zboru in tako pospešil odstop prvega tajnika Frana Levstika.

³⁵ Po: Dopisi, *Slovenski narod*, 1876/42.

²⁹ Grof Friedrich Ferdinand von Beust je bil avstrijski ministrski predsednik leta 1867, državni kancler in zunanji minister od 1866 do 1871. Poljski grof Alfred Potocki je bil avstrijski ministrski predsednik od aprila 1870 do februarja 1871.

³⁰ *Dogodba: dogodek, dogodivščina, zgodba.*

³¹ Tudi *Ulanjnar od Koprolu*, *Koprol od ulajnarjev*: češka humoristična pesem, ki jo je 1864 priredil Josip Noll (1841–1902), tajnik dramatičnega društva, operni pevec, igralec in publicist.

ki so čakali na kandidata. Delavci so se razdelili v tri skupine. »Prvi razdelek, ki so se po obleki kot delavci iz okolice kazali, so prišedše pozdravili, drugi in tretji razdelek bolj od zad med drevesi in na griču stoječi pa so odurno gledali.« Soršak je vprašal komisarja, ali je shod javen, ta pa mu je odgovoril, da ni, nakar sta kandidata odšla k hiši, v kateri naj bi bil shod. Ko sta se kandidata na hišnem pragu pogovarjala s slovenskimi volivci iz kmečke kurije, se je hiši približal Soršak na čelu 60 delavcev. Mnogi med njimi so bili oboroženi z debelimi palicami oziroma gorjačami. Komisar je pojasnil Soršaku, da se kandidata želita pogovoriti z volivci in zagovarjati svoj program. Kmalu je prišel tudi lastnik tovarne Sternberger, ki je komisarja osorno vprašal, ali smejo vsi brez razločka v hišo k shodu. Komisar mu je odgovoril, da samo volivci, kar je Sternbergerja razjezilo in je zakričal: »Wenn wir alle nicht hindürfen, so will ich nichts davon hören etc.« Nenadoma je kmeta, ki je začel miriti delavce, eden izmed njih udaril po glavi, pretepati so ga začeli tudi drugi, da je obležal nezavesten. Neki delavec je s kolom udaril po glavi dr. Serneca, ki je stal pri vratih, drugi ga je pahnili s praga, da je padel na tla, tretji pa so mahali po njem. Napadeni so bili še trije Slovenci. S težavo so se prebili v vežo, slovenski volivci so zapahnili vrata. Žandarja, ki sta stala zraven, nista posredovala, komisar je pobegnil. »Zdajci so reprezentanti nemške kulture, nemškega pijonirstva, t. j. Sternbergerjevi delavci, kakor kanibali v Ameriki, zaprte z divjim krikom oblegali, šipe pri oknih podrobili in z debelimi hlodi vežna vrata šurmali. Divja nemškutarska druhal bi bila po polurnem divjanju vrata razsula in vsi bi bili mrtvi, ko bi se ne bil glas raznesel, da huzarji iz Bistrice pridejo. Na ta glas divjad zbeži.«

Dr. Vošnjak je menil, da bo »zverski napad nahujskane in pijane druhal« v večno sramoto Nemcem in njihovim zaslepljenim privržencem. Dr. Sernec je pozneje povedal Vošnjaku, da je pograbil sekiro, ki jo je videl v kuhinji, in se postavil k vratom, če bi slučajno prebili vrata, bi z njo mahal po napadalcih, tudi če bi pri tem koga ubil.³⁶

O izgredu so pisali tudi nemški časniki (Grazer Zeitung, Laibacher Tagblatt, Marburger Zeitung, Politik, Prager Abendblatt, češki Pokrok),

³⁶ Po: Štajarsko / Nemška kultura in svoboda, Novice, 1870/26, in Josip Vošnjak, Napad v Novi vasi. Dr. Franc Radej, Spomini, Ljubljana 1982, str. 331–335.

ki naj bi v svojih Telegramih in Dopisih nesramno zavajali javnost in popačili dogodek.³⁷ Nemški časniki so poudarjali, da je shod v Novi vasi pripravilo katoliško društvo,³⁸ kar pa naj bi bila – sodeč po zatrjevanju Slovenskega naroda – izmišljotina časnika Marburger Zeitung (1862–1945).³⁹

Slovenski narod je menil, da so bile vzrok »surovemu napadu« laži in zavajanja Seidlove in Brandstetterjeve nemško-liberalne in ustavoverne stranke. »Laži in obrekovanja brezvestnih nemško-valcev so krive, da je mogoče, da more Slovenec na zemlji svojih očetov krvavo krivico trpeti!«⁴⁰

Marburger Zeitung, ki je 19. junija na prvi strani pisal o programu slovenskih »narodno-klerikalnih« kandidatov Radeja in Serneca,⁴¹ je dan po napadu poudaril, da sta kandidata razpisala volilni shod v »katoliško-politično-konzervativnem« društvu. Kot vedno je tudi tokrat kandidata spremljala zla sreča. Pred nadaljnjimi žalitvami in sramotanjem je kandidata in več kaplanov rešila intervencija prisotnih meščanov. Množice 300 ljudi skorajda ni bilo mogoče pomiriti. Gospoda sta pobegnila skozi okno in se pod žandarskim nadzorom napotila proti Zgornji Polskavi (Ober-Pulsgau).⁴²

Marburger Zeitung je 21. junija objavil povsem drugačno, vendar nič manj podrobno poročilo o aferi kot slovenski časniki. Njegov avtor Wagner iz Slovenske Bistrice (Windisch-Feistritz) omenja, da ga je pri nekoliko težavni nalogi vodila misel po objektivni predstavitvi. Z njo naj bi postavil na temelje resničnih dejstev zmotne govorice in namerne dezinformacije, ki da se bodo brez dvoma pojavile v slovenskih listih. Wagner omenja, da so se okrog 14. ure začeli v Novi vasi (Unterneudorf) zbirati ljudje iz bližnje okolice, ki so se želeli udeležiti volilnega shoda. Do prihoda kandidatov je bilo okrog hiše približno 200 oseb. Prihoda obeh kandidatov na čelu z duhovnikom – kdo iz tega ne prepozna liberalnosti nacionalcev? – ni bilo mo-

³⁷ Po: Kako se nemškutari pri nas, Slovenski narod, 1870/72.

³⁸ Po: O napadu pri Bistrici pravi češki 'Pokrok' ..., Slovenski narod, 1870/72.

³⁹ Po: O surovem napadu na narodna mariborska kandidata, Slovenski narod, 1870/73.

⁴⁰ Po: Kako se nemškutari pri nas, Slovenski narod, 1870/72.

⁴¹ Po: Der Wahlaufuf der National-Klerikalen, Marburger Zeitung, 1870/73.

⁴² Po: Windisch-Feistritz. 20. Juni, Marburger Zeitung, 1870/74.

goče imenovati za sijajnega. Kandidata, ki se ju je polastila zla slutnja, sta se z okrog 20 privrženci podala v hišo in pred vhodom glasno naznanila: »Vstopijo lahko samo 'naši'!« Nejevolja zbranih ljudi je prišla do izraza v besedah: »Nimata poštenih namenov z ljudmi, če mislita dobro, pridita ven in odkrito govorita z nami; sovražimo vsako skrivnostnost!« Vmes so se slišali grozeči klici: »Nočemo postati Kranjci! – Farška hlapca sta, ne skrbita za interese ljudstva, temveč imata vedno pred očmi lastne interese! – Kaj hočeta tukaj? Volilni možje so tako in tako že izvoljeni, ti pa bodo izbrali Konrada Seidla in Friedricha Brandstetterja! ...« Eden izmed kmetov se je povzpел po štirih stopnicah do vhoda, da bi si izboril vstop na volišče. Komaj je prišel do vhoda, ga je dr. Sernec (*Sernetz*) odrinil navzdol. Podobno se je zgodilo nekemu drugemu kmetu, ki ga je kaplan Slatinšek (*Slatinschek*) sunil z dežnikom. Nepremišljeni dejanji sta bili signal za splošen napad. Vsi so hitro pograbili kamenje in palice ter napadli hišo, njeni stanovalci so se umaknili v notranje prostore in zabarikadirali. Dr. Serneca so vrgli na tla, kaplan Slatinšek je prejel nekaj udarcev. Slabše se je godilo kaplanu Bohu (*Woch*, Voh), ki je prispel kasneje in so ga samo urne noge rešile pred nasiljem. Taktu žandarmerije, ki se je pasivno zadrževala, kot tudi pomirjevalnim intervencijam meščanov iz Slovenske Bistrice, ki so preprečili, da bi se izgrede razplamtel, velja zahvala, da eksces ni imel škodljivih posledic. Wagner je za začetnika dogodka označil kaplana Slatinška in Boha iz Slovenske Bistrice, saj da je njuno agitiranje, razpihovanje in ščuvanje pri dobrodušnih podeželanah moralo vzbuditi ogorčenje.⁴³

Wagner je v *Marburger Zeitungu* zanikal nekatere trditve, objavljene v 71. št. *Slovenskega naroda*. Omenja priče, ki lahko potrdijo, da Sternberger in Soršak nista ščuvala množice. Soršak je rešil Serneca pred nadaljnjim nasiljem, kar bi tudi zanj skorajda imelo škodljive posledice. Mizar, ki je bil poškodovan, jo je skupil namesto kaplana Slatinška. Nezaželen zaključek volilnega razgovora bi lahko bolj ali manj pripisali slovenskima kandidata in njunim privržencem. Dr. Sernec in kaplan Slatinšek sta namreč ravnala nespametno, ko sta pred očmi razburjene množice pahnila enega izmed nasprotnikov s stopnic. Wagner poroča, da se

⁴³ Po: Wagner, Bericht über die Affaire in Windisch-Feistritz /Wind. Feistritz 20. Juni 1870, *Marburger Zeitung*, 1870/ priloga k št. 74.

Dr. Franc Radej
(iz J. Vošnjak, Spomini, Ljubljana 1982, str. 333).

je 22. junija 1870 v Novo vas podala sodna komisija, ki je ugotovila škodo v višini manj kot 10 fl., kar ni ravno dokaz za opustošenje.⁴⁴

Dr. Radej in dr. Sernec sta prejela številne telegrame, v katerih so jima slovenski rodoljubi izrekli sožalje zaradi nemškutarskega napada.⁴⁵ Nju-na kandidatura ni bila uspešna. Izvoljena sta bila nemška kandidata, upokojena oficirja Friedrich Brandstetter in Konrad Seidl. V celjskem volilnem okraju sta bila z veliko večino izvoljena slovenska kandidata dr. Ferdinand Dominkuš in dr. Josip Vošnjak.⁴⁶ Sernec je postal deželnozborski poslanec leta 1871 v ormoško-ljutomerskem okraju. Radej je bil izvoljen za deželnozborskega poslanca na nadomestnih volitvah leta 1876 namesto Brandstetterja,⁴⁷ ki je moral odstopiti s poslanskega mesta zaradi goljufije s ponarejenimi menicami.⁴⁸

⁴⁴ Po: Wagner, Wind. Feistritz, 22. Juni 1870, *Marburger Zeitung*, 1870/76.

⁴⁵ Po: Štajarsko / Nemška kultura in svoboda, *Novice*, 1870/26.

⁴⁶ Po: Iz Celja 25. junija (Izv. dop.), *Slovenski narod*, 1870/74.

⁴⁷ Po: Telegram 'Slovenskemu Narodu', *Slovenski narod*, 1876/47.

⁴⁸ Po: Janez Cvirn, Trdnjavski trikotnik, *Politična orientacija Nemcev na Spodnjem Štajerskem (1861–1914)*, Obzorja, Maribor 1997, str. 356.

Levstik je v 6. št. *Pavlihe* objavil fiktivni dialog med mariborskim političnim komisarjem Blažem Korberjem in kočevskim okrajnim glavarjem A. v. Fladungom.

Korber: »Jaz imam večje zasluge od tebe, ker sem bežal, ko je v Novi vasi na Štajerskem nemška drhál pred volitvenimi pogovori napadla Srnca in Radaja, a ti si samo prepozno prišel, ko so Kočevjarji na Svetca prirjovéli.«

Fladung: »Jaz imam večje zasluge, in tožil te bodem, ko tega ne pritegneš, ker bi bilo krivično, ako bi tebe zaradi tega doletela kaka boljša korist nego mene.«

Korber: »Brate, reciva, da imava oba enake zasluge! Jaz sem izginil od tam, kjer me je bilo treba, a tebe ni bilo o pravem času tja, kjer ti je bilo tudi treba, in tako je v Kočevju ter v Novi vasi drhál dobila 'politiko proste roke' (Politik der freien Hand), katere se v zadnji vojni drži tudi sam kanclér Beust.«⁴⁹

Novice so v isti številki kot opis incidenta v Novi vasi objavile poročilo o demonstracijah zoper Luka Svetca v Kočevju, kjer sta Svetec in Peter Kozlar zmagala na volitvah. Svetec je 26. junija s sodnikom Koširjem in še nekaterimi prijatelji večerjal v Lojevi gostilnici v Kočevju. Okrog 9. ure zvečer se je okrog gostilne zbralo več ljudi, ki so »s strašnim hrupom in vpitjem« priredili »mačjo muziko«.⁵⁰ Po skoraj enournem razsajanju so začeli siliti v hišo in vpiti: »Svetec mora ven.« Razgrajajući so prišli do prednje sobe v gostilni, zato so hišna gospodinja in prijatelj prosili Svetca, naj se uma-kne. Svetec je moral skrivaj oditi v prvo nadstropje in se tam zakleniti. Svetčev protikandidat, mestni župan Braune, je prišel v gostilno in dejal, da ne more krotiti ljudi in da nima na razpolago žandarjev. Sodnik Košir je odšel iskat žandarje v kasarno, a je bila zaprta. Po enournem razsajanju sta prišla žandarja in za njima kočevski okrajni glavar A. v. Fladung. Šele potem so se ljudje razšli. Svetec je vložil pritožbo.⁵¹

Natančno leto dni po incidentu v Novi vasi sta nemška poslanca Friderik Brandstetter in Konrad Seidl prejela nezaupnico slovenskega katoli-

Dr. Janko Sernec

(iz J. Vošnjak, Spomini, Ljubljana 1982, str. 103).

škega političnega društva iz Nove vasi, v kateri je omenjeno, da je bil med razlogi za njuno izvolitev tudi incident v Novi vasi, ki so ga povzročili njuni privrženci. »Le v Mariborskem okraju ste Vi zmagali. Veste pa tudi zakaj? Zato, ker je nekaj volilcev zarad silovitega tepeža v Novi vasi se zbal, v Maribor k volitvi priti, in tudi zato, ker se v Mariboru z volilci tako dela, kakor na železnici z ljubo živino, ktere tudi ne vprašajo, ali hoče v hlev na vozu ali ne.«⁵²

Sodni epilog »novoveške afere«⁵³ je bil zaradi nasilnega napada na slovenska poslanska kandidata neizbežen. Bistričani, zlasti bivši adjunkt Balok, so si prizadevali »nemčurski napad in njega načelnike olepšati in iz hudodelstva navadni tepež napraviti«. Baloku naj bi pomagal preiskovalni sodnik vitez pl. Laschan, ki je bil poslan iz Celja, saj je zahteval, naj o incidentu razsoja sodišče v Slovenski Bistrici in ne okrožno sodišče v Celju. Slovenci so se pritožili. Najvišje sodišče na Dunaju je odločilo, da gre za hudodelstvo, ki sodi pred okrožno sodišče.⁵⁴

⁴⁹ Fran Levstik, Korber in Fladung, Pavliha, 1870/6.

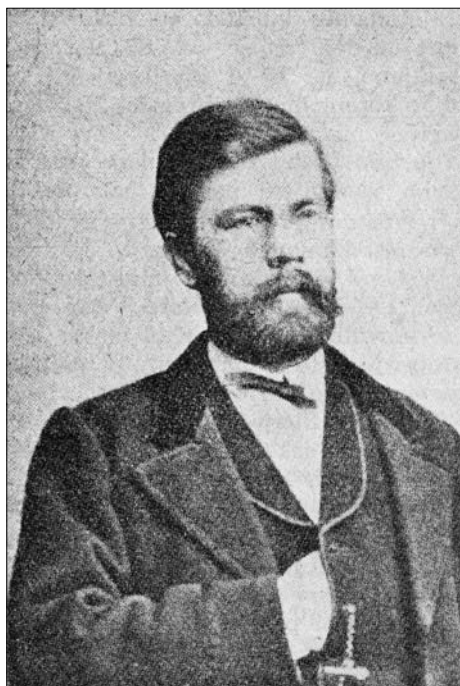
⁵⁰ Mačja muzika, godba: razgrajanje, razglašeno, škripajoče, cvileče igranje (nem. Katzenmusik, fr. Charivari).

⁵¹ Po: Iz Kočevja 27. (Kočevarsk škandal), Novice, 1870/26.

⁵² Nezaupnica, ktero je odbor kat.-političnega društva 19. junija t. l. sklenil in državnima poslancema gg. Brandstetterju in Seidl-nu poslal ..., Slovenski gospodar, 1871/26.

⁵³ Fran Rapoc, Poslano, Novice, 1872/8.

⁵⁴ Po: Iz Celja, Slovenski gospodar, 1872/3.

Dr. Fran Rapoc
(iz J. Vošnjak, Spomini, Ljubljana 1982, str. 369).

Po poldrugo leto trajajoči preiskavi⁵⁵ je prišlo do zaključne sodne obravnave (kazenske obravnave, kazenske razprave) proti 16 delavcem tovarnarja – in »liberalca«⁵⁶ – Vincenca Sternbergerja, ki so bili obtoženi »zarad zločina javne posilnosti po §. 98 in 100. k. z. kakor zarad prestopka po §. 411 in 431 k. z.«. Sodna obravnava je potekala od 3. do 5. januarja 1872 na okrožnem sodišču v Celju. Obravnavo je vodil predsednik celjskega okrožnega sodišča pl. Vest, votanta sta bila sodna svetovalec Frass (Frass) in Levičnik. Zapisnikar je bil avskultant Schneidtz. Privatni tožitelji in oškodovani so bili dr. Janko Serbec (Srbec), dr. Radej (Radaj), dr. Fran (Franc) Rapoc (Rapot), A. Slatinšek, Jernej Boh (Voh), Štefan Pliberšek. Tožilec je bil substitut (namestnik) državnega pravdnika Moriz pl. Schwarzenberg. Obdolženci so si za zagovornika izbrali dr. Holzingerja iz Gradca. Dvorano je napolnilo radovedno občinstvo.⁵⁷

Slovenski narod je objavil del stenografskega zapisa sodne obravnave, ki ga je na željo pravnika in gospodarstvenika dr. Frana Rapoca (1842–1888), soustanovitelja in solastnika *Slovenskega*

naroda in Narodne tiskarne, ki je bil od leta 1868 koncipient v odvetniški pisarni mariborskega advokata dr. Ferdinanda Dominkuša, pripravil Ivan Tanšek iz Brežic.⁵⁸

Ob začetku obravnave 3. januarja 1872 ob 9. uri je predsednik celjskega okrožnega sodišča pl. Vest oznanil predmet obravnave in poklical vse obdolžence. Obdolženci Gašper Kalin, France Kalin, France Köstenbauer, Jožef Tomažič, Anton Stopar, Franc Stopar, Vincenc Gregorič, France Vrhovšek, Lor. Uranek, Peter Uranek, Jože Kohne, Fr. Ogorelec, Pavel Tramšak, Martin Ozimič in France Ačko so sedeli na levi strani, njim nasproti pa tožitelji. Povabljenih je bilo okrog 40 prič, prišla nista samo Franc Kupec (njegovo bivališče namreč ni bilo znano) in Franc Mihelj, ki je imel zdravniško potrdilo.

Generalije obdolžencev so bile naslednje:

»1) Franc Kalin, 36 let star, v Plačuti pri Gorici rojen, zdaj delavec na koroškem kolodvoru v Mariboru, prej kurjač pri fabrikantu V. Sternbergerju v Gornji Bistrici, ne zna ni pisati ni brati, nema premoženja, pač pa 5 otrok, je bil že kaznovan, pa ne ve prav kje in kedaj; 2) Gašper Kalin 37 let star, rojen v Ajdovščini, brat prejšnjega, oženjen, v službi pri Sternbergerju od leta 1857, tudi bil že trikrat kaznovan; 3) Fr. Köstenbauer, rojen pri Eibiswaldu, 52 let star, oče 8 otrok, delavec pri Sternbergerju; 4) Jož. Tomažič, delavec v fabriki, 31 let star, že kaznovan; 5) Anton Stopar, 26 let star, delavec v Sternbergovi fabriki, že kaznovan; 6) Fran Stopar, tudi delavec v fabriki; 7) France Vrhovšek iz gornje Bistrice 27 let star, delavec v fabriki St., že kaznovan. In tako dalje, večina obtoženih je delavcev pri fabrikantu Sternbergerju in so bili že kaznovani.«

Predsednik Vest: »Obtožni sklep tega sodišča se naslanja na naredbo c. k. višje deželne sodnije v Gradci od 21. junija 1871 in najvišjega sodišča na Dunaji od 12. septembra 1871. Naredba višje deželne sodnije pravi, da so ti imenovani zločini javne posilnosti XII. slučaja §. 98, ki se kaznuje po §. 100 k. z., storili, toraj se imajo v obtožni stan postaviti in v sobo pustiti. Zraven tega imela bi se obtožba zarad

⁵⁸ Po: Iz Celja. 3. jan. (Izv. dop.), *Slovenski narod*, 1872/priloga k št. 2.

Ivan Tanšek je stenografiral tudi prvo izmed treh obravnav glede tiskovne pravde *Slovenskega naroda* pred porotnim sodiščem v Celju decembra 1869 (po: Tiskovna pravda 'Sl. Nar.' pred porotno sodnijo celjsko 13. decem. 1869, *Slovenski narod*, 1870/1).

⁵⁵ Po: Iz Celja, Novice, 1872/3.

⁵⁶ Po: O napadu pri Bistrici pravi češki 'Pokrok' ..., *Slovenski narod*, 1870/72.

⁵⁷ Po: Izpred sodnije, *Slovenski narod*, 1872/3.

Antona Stoparja raztegniti tudi na prestopke zoper telesno varnost po §. 411 k. z. Dogodki pri shodu volilcev 19. junija 1870 se imajo v svoji skupnosti razumeti, namen je, po okoliščinah soditi, naravnost izrečen. Prihod v velikem številu, ako ravno niso bili povabljeni, razjasnilo okrajnega komisarja Blaža Korberja, izreki Janžurja, Babiča, Tomažiča in tovarišev, mnogi glasovi, kateri so za vse vstop tirjali, siljenje k hiši, to so dokazi, da namen ni bil drugi, ko vstop braniti. Tu je namen posiljevanja. Razumljenje više deželne sodnije se ozira na razloge od 6. decembra 1870. V ti naredbi je tudi potrjeno, da znakov zločina po §. 85. lit. b. k. z. manjka, pa znaki zločina javne posilnosti se razločno kažejo. Ako je že to, kar se je zgodilo pred poskušanim vrinjenjem v hišo hudobno, mora se ono poskušeno vrinjenje samo, in storjeno poškodovanje kot tak znak razumeti. Šlo je za volilen pogovor, za privaten mnogoštevilčen shod, pri katerem je bil samo povabljenim vstop dovoljen; že prihod torej brez dobljenega povabila, kaže določno namen. To kažejo tudi žugajoči klici med množico in dolgo naskakovanje hiše, ko je Anton Stopar že osvoboden bil, ker se je hotelo ono prisiliti, kar ni bilo dovoljeno. Pod istim pogojem more žuganje, naj se zgodi posredno ali neposredno, pismeno ali ustmeno ali na kak drug način, postati tako, da napravi utrjene skrbi, brez razločka, ali je imelo žuganje vspanje ali ne. V danih razmerah bilo je žuganje na vsak način tako, da je v hiši zaprtim in zašancanim opravičen strah uzročiti moglo pred silo, kateri bi bili, hišo odprevši, izpostavljeni. Viša sodnija je s poprejš omenjeno naredbo priziv odbila.«

Državni pravdnik pl. Schwarzenberg je postal obnovo dogodka: poslanska kandidata dr. Sernec in dr. Radej sta sklicala zbor volivcev in drugih zaupnih mož stranke, Peter Limavšek je skupaj z obema mestnima kaplanoma J. Bohom in A. Slatinškom poskrbel za razdelitev vabilnih listov, iz shoda sta bila izključena Fromacher in Sternberger. Ko sta kandidata v spremstvu Frana Rapoca ter očeta in sina Franca Divjaka prišla v Slovensko Bistrico, sta od kaplana Slatinška izvedela, da več Sternbergerjevih delavcev grozi z nasiljem, zato so naprosili okrajnega komisarja Korberja, naj žandarmerija poskrbi za vzdrževanje reda. Korber je prošnji takoj ustregel, nato so se napotili v Novo vas mimo krčme kovača Fridricha, pri kateri se je hitro zbralo 200 do 300 ljudi. Župan Črešnjevec France Soršak je vprašal okrajnega komisarja Korberja, ali so lahko pri zboru vsi navzoči, prejel je odgovor,

da imajo pravico vstopiti samo povabljeni. V tem trenutku sta prispela kandidata s spremstvom in se podala v Zafostnikovo (Zafošnikovo)⁵⁹ hišo oziroma gostilno,⁶⁰ kjer ju je kaplan Slatinšek predstavil gospodinji. Hiša jima je bila prepuščena v naprošen namen. Kandidata sta se želela malce ohladiti, zato sta stopila pred hišo, kjer je več mož zahtevalo, da bi lahko bili vsi prisotni pri zboru. Prišlo je do vpitja; kaplan Slatinšek je sunil nekoga, ki je stopil na vežno stopnico. Jeza zaradi kaplanovega dejanja je narasla še zlasti, ko se je stolar Štefan Pliberšek začel prepirati z delavcem Francem Kalinom in mu dejal, da nima tu kaj iskati. Štefana Pliberška so suvali, vrgli na tla in lažje poškodovali. Slatinšek se je medtem namreč umaknil v Zafostnikovo hišo; več oseb mu je hotelo slediti, eno izmed njih so pahnili nazaj. To naj bi bilo po pripovedovanju Korberja, Jožefa Starkla in Soršaka znamenje, da so planili na dr. Serneca in ga lažje ranili. Ko je bil dr. Sernec po pripovedovanju prič Druškoviča, Starkla idr. s pomočjo žandarmerije, Sternbergerja in Soršaka rešen, so zaprli in zapahnili vrata. V hiši so bili oba Divjaka, Lovro Stepišnik, Babič in Rapoc, ki je bil že prej lažje ranjen. Dr. Radej in Limovšek sta bila prisiljena pobegniti. Pred hišo so bili Korber, Hebenstreit, Janžur, Formacher idr., ki so videli več fantov (po Korberjevem pripovedovanju okrog 20), ki so nasilno poskušali priti v hišo, s koli in s 5 do 6° dolgo in 1½ cole⁶¹ debelo žrdjo so udrihali in suvali v vrata tudi potem, ko je bila osvobojena priprta noga Antona Stoparja. Ker so bila prednja vrata zapahnjena in so jih branili žandarji, so poskusili vdreti pri zadnjih vratih, kar pa so jim prav tako preprečili žandarji. Metali so tudi kamenje; po pripovedi žandarja Šimonka je eden izmed kamnov tehtal 5 funtov (približno 2,25 kg). Vmešalo se je več bistriških meščanov, ki so množico pomirili in pregovorili k odhodu. Pri tej priložnosti so naleteli na kaplana Boha, ki ga je neki delavec sunil z dežnikom in obmetaval s kamenjem, vendar kaplan ni bil ranjen. Pri sodnem pregledu je bila škoda ocenjena na 9 goldinarjev 89 krajcarjev, pred hišo je bilo najdenih 15 kolov in

⁵⁹ Gregor Zafošnik je bil odbornik katoliškega političnega društva iz Nove vasi, ki je podprlo poslanska kandidata dr. Radeja in dr. Sernca (po: Od Novevsi, Slovenski gospodar, 1872/23).

⁶⁰ Po: Janko Orožen, Okrepljen nemško-nacionalni vladni in javni pritisk ter narodni odpor, Zgodovina Celja in okolice, II. del (1849–1941), Kulturna skupnost, Celje, 1974, str. 265.

⁶¹ Cola: dolžinska mera / avstrijska cola = 2,63 cm.

več kamnov. »To je dejanstvo obtožbe. Ozir jemljem na to, da se obtožni sklep v tem potrdil, da je v tem počenjanji ležec zločin javnega posilstva XII. slučaja.« Državni pravdnik Schwarzenberg je poudaril, da je potrebno obravnavati več prestopkov: napad na Štefana Pliberška, Serneca, Rapoca in naposled prestopok Franca Kalina, ki je 11. septembra 1871 zabodel z nožem soobtoženca Antona Stoparja (ta prestopok se je po nasvetu državnega pravdnika obravnaval posebej). Obtožba temelji na pripovedovanju prič (Peter Offenbacher, Tomasini, Tomaž Štupar, Trelec, Sternberger idr.). Dr. Radej je dolžil Franca Soršaka za napad na dr. Serneca in zanikal, da bi Soršak branil napadenega Serneca. Vendar te obtožbe ni mogoče šteti za pravno, je menil državni pravdnik, ker ni jasno, ali je Soršak povzročil »vidno oškodovanje, zahtevanja po §. 496 k. z. pa ni tukaj«. Zadevo da je potrebno prepustiti pričujoči obravnavi v primeru, da bo ta prestopok razviden iz napada na dr. Serneca. Franc Kalin je bil zaradi napada na kaplana Boha pravno obtožen. Oškodovanje Frana Rapoca je Schwarzenberg ocenil kot prestopok po 411. paragrafu kazenskega zakona, ki zadeva tudi Gašperja Kalina. Državni pravdnik je sicer govoril v nemškem jeziku, nato pa je razložil obtožbo tudi v slovenščini.⁶² Obtoženi delavci so se izgovarjali, da bodisi ničesar ne vedo bodisi da so bili pijani. Vsi razen dveh pa so bili že prej kaznovani zaradi tepeža ali tatvine. »Sicer pa je vidno, kako so ti revčki čudna in revna podpora nemškutarske kulture.«⁶³ Obtoženci, ki so imeli večinoma slovenske priimke, so se zagovarjali v »silno slabi nemščini«, s čimer naj bi potrdili, da so bili »povsod le orodje svojih nemčurskih gospodarjev«.⁶⁴

Predsednik: »Gašpar Kalin! Vi ste 19. junija 1870 v Novo vas šli?«

Kalin: »Da!«

Predsednik: »Kaj vas je tje napotilo?«

Kalin: »Popolnem lahko! Nedeljo popoldan je bilo in mislil sem si, pojdimo gledat, kaj bode in tako smo se po jedi pri Mihelu zbrali. Potem smo šli iz Bistrice v Novo vas in pri Kovači smo ½ ure čakali, predno so gospodje vkup prišli. Gospodje so šli naprej in mi za njimi.«

Predsednik: »Jih je bilo več?«

Kalin: »Da, bilo je več gospodov iz Bistrice, ki so čakali, da se pridiga začne. Ko so gospodje prišli, smo jih pozdravili in za njimi šli. Mislili smo si, ako bode kaj prida, naj tudi čujemo in sicer po nemško. Na to se začne mizar Pliberšek prepirati in tako se je pričelo, da so naenkrat bili navskriž.«

Predsednik: »Veste, zakaj je bil Pliberšek udarjen?«

Kalin: »Tega ne vem, ker sem 24 korakov proč na voglu hiše stal in tam sem slišal, da je duhovnik na stopnicah sunil.«

Predsednik: »Zakaj pa?«

Kalin: »Ja, jaz nisem bil gori. Šlo je več ljudi proti vratom in duhovni gospod je šel v lopo in vrata so se potem zaprla. Pred sem pa že videl, kako je gosp. dr. Srnec padel in udarjen bil in ko je zopet ustal, rekel sem mu: 'Glejte, da v sobo pridete, če ne, bode še bolj nesrečni.' Potlej sem ga peljal na stopnice, kjer je šel v hišo, vrata pa so se zaprla. Ali tu je bilo okolo 300 ljudi, ki so vsi noter hoteli, ker je Anton Stopar imel nogo med vrati priprto in množica ga je hotela rešiti.«

Predsednik: »Tedad so ga hoteli rešiti?«

Kalin: »Pri velikih hišnih vratih.«

Predsednik: »Bili so pa tudi pri vratih za hišo ljudje?«

Kalin: »Da, tudi tam jih je bilo več.«

Predsednik: »Zakaj pa?«

Kalin: »Tega ne vem, zakaj. So pač kamenje metali in tedaj mi reče gosp. Sternberger, glej da ljudi proč spraviš. Potem sem moji družini rekel, ljudje bodite pametni in pustite jih pri miru.«

Predsednik: »Ena prič pravi, da ste hoteli noter in kamenje metali.«

Kalin: »Tega ne vem nič. Rekel sem samo, ako bode denes kdo bôdel, bode sam nesrečen, kajti vsakdo bode temu nasprotoval.«

Predsednik: »Kaj vas je tje napotilo? Shod je bil povabljen od kandidatov za deželni zbor za njuno volilce.«

Kalin: »Bil sem pač radoveden, kaj bode.«

Predsednik: »Pa niste volilec.«

Kalin: »Tega poprej nismo vedeli. Rekli so samo, da bode zopet čitavnica – kaj je čitavnica, sam ne vem – kakor je že pred bilo pri Manhartu, tako tudi denes pri Zafostniku v Novi vesi, in tedaj pač gremo tje, da slišimo, kaj bode.«

Predsednik: »Okrajni komisar Korber je pa neki rekel, ko ste k hiši prišli, da samo povabljeni noter smejo.«

⁶² Po: Izpred sodnije, Slovenski narod, 1872/3.

⁶³ Po: Iz Celja. 3. jan. (Izv. dop.), Slovenski narod, 1872/priloga k št. 2.

⁶⁴ Po: Iz Celja, Slovenski gospodar, 1872/3.

Kalin: »Tega nisem slišal, kajti on bil je spodaj na cesti, jaz pa zgoraj na oglu. Še le pozneje, ko je razburjenost večja postala bila in se je tirjalo, da vsak čuje, se nam je odgovorilo, da samo tisti imajo vstop, ki imajo karte.«

Predsednik: »Nemirnost je tedaj vedno večja postala. Zakaj so pa nepovabljeni zahtevali, naj se očitno obravnuje?«

Kalin: »Kaj sem vedel, kaj bode.«

Predsednik: »Pa gosp. Korber potrjuje, da vam je rekel.«

Kalin: »Seveda, pa rekalo se je: samo nemško, samo nemško, nič slovensko.«

Predsednik: »Zakaj ste pa pozneje vendar odšli?«

Kalin: »Ja, ker sem si mislil, kaj bode, ko je komisar list pisal.«

Predsednik: »Kaj je bilo na njem?«

Kalin: »Naj konjiški stotnik eno kompanijo vojakov, namreč husarjev pošlje in tedaj sem mislil, da se utegne še večja nesreča zgoditi in sem list raztrgal.«

Predsednik: »Kedaj je komisar list pisal? Ko so ljudje odšli?«

Kalin: »Prej!«

Predsednik: »Je ves naskok dolgo trpel?«

Kalin: »Ne.«

Predsednik: »Kedaj ste odšli?«

Kalin: »Ja, ko se je rekalo, da husarji gredo, bilo je že vse mirno.«

Predsednik: »Koliko jih je iz gornje Bistrice šlo?«

Kalin: »Ko smo od zgoraj šli, nas je bilo 6-8. Potem smo pri Fricu vkup 1 vedro piva spili na vkupen račun.«

Predsednik: »Kdo je pivo plačal?«

Kalin: »Vsak od nas je 20 kr. plačal.«

Predsednik: »Priče so povedale, da so vsi ti 20 rož na klobuku imeli.«

Kalin: »To je bilo iz neumnosti. Smo si pač pri Mihelu cvetlice ali kar koli je kateri dobil, nateknili.«

Predsednik: »To neki pomenja, da se gre na tepež.«

Kalin: »Večkrat smo si nateknili za kratek čas in neumnost.«

Predsednik: »Ko ste vkupno popivali, potem ste šli pred hišo in kljub razjasnilu, da je samo povabljenim gostom vstop dovoljen, ste si po sili vstop prisiliti hoteli. Pri tem se je več poškodovanj zgodilo in med temi ste vi kot prvi imenovani, da ste kame-nje metali in s Štefanom Pliberškom slabo ravnali.«

Kalin (obrnjen proti Pliberšku): »On me bode vendar poznal.«

Predsednik: »Govorite k meni, dokler da vam na kako drugo stran pokažem.«

Kalin: »Jaz nisem nič storil.«

Predsednik: »France Kalin, slišali ste obtožno pismo in izreki prič so tudi tukaj.«

Kalin: »Ni nič res.« Na nadaljnja vprašanja je Kalin odgovarjal samo: »Sam več ne vem, to mi že predolgo trpi, take neumnosti nimam več v glavi, kar sem govoril sem govoril, saj je tudi zapisano.«

Predsednik: »Pa že poprej se je govorilo, da bodo delavci tje šli, ker je žandarmerija že prej bila opozorovana?«

Kalin: »Morebiti, da smo kako neumnost storili.«

Predsednik: »Pripoveduje se, da bi imeli vsled nekega pisma v Novo ves iti.«

Kalin: »To mi že predolgo trpi.«

Predsednik: »Ste naskočili?«

Kalin: »Ni nič res!«

Predsednik: »Dalje ste obdolženi, da ste tedaj, ko ste odhajali, na kaplana Voha kamenje metali?«

Kalin: »Prisegam pri Bogu, ako sem kamen v roki imel. Naj pride oni sem, ki more to reči.«

Predsednik: »Da, vsi bodo sem prišli. Zakaj ste šli v Novo ves?«

Kalin: »Menda smo vsi skupaj, ne vem nič več!«

Predsednik: »Poprej enkrat ste se bolj spominjali. Kdo je naredil, da mora vsak 20 kr. za pivo dati?«

Kalin: »Ne vem nič več! Kaj takega si nezapomnem, jaz sem že večkrat 20 kr. zapil.«⁶⁵

France Köstenbauer je izjavil, da je nedolžen. Ni videl, da bi nekdo imel priprto nogo. Na predsednikovo vprašanje, ali je slišal klice »Slovinci ven!«, je odgovoril: »Bil je šum, pa se ne vem spomniti.« Tudi Jože Tomažič se ni ničesar spominjal. Državni pravdnik je prosil predsednika, naj vsakomur reče, da pove, kaj se je zgodilo. Predsednik je prepustil spraševanje državnemu pravdniku.

Državni pravdnik je začel pri Gašperju Kalinu, ki naj bi šel v Novo vas zaradi »pridige«, kaj drugega zanesljivega pa se ni spominjal, saj ni bil popolnoma trezen. France Kalin ni vedel nič, »ker mu reč že predolgo trpi«. Köstenbauer je tako kot nekateri drugi dejal, da so hišo napadli zato, ker je

⁶⁵ Po: Izpred sodnije. (Dalje), Slovenski narod, 1872/4.

kaplan Slatinšek nekoga sunil, mir pa je nastal, ko je dobil Stopar nogo izpod vrat. Tomažiča ni bilo zraven, saj je bil pri Kovaču. Vincenc Gregorič je povedal, da je šel v Novo vas, ker je hotel slišati kaj novega.

Predsednik: »Ste hoteli se vrniti v hišo.«

Gregorič: »Še zraven nisem bil.«

Predsednik: »Zakaj niste šli blizu, če ste hoteli, kaj novega čuti?«

Gregorič je molčal. Jožef Kohne ni tajil, da je metal kamenje, a se je izgovarjal s pijanostjo. Sternbergerjev kočijaž France Ačko je videl, da je kaplan Slatinšek nekoga udaril. France Ačko je zatrdil, da je bil Stopar pri vratih, Sternberger pa mu je dejal, naj poskusi ljudi spraviti stran, zato jih je šel mirit. Martin Ozimič je zatrdil, da je stal okrog 15 do 20 seznjev od hiše.

Dr. Sernec (k predsedniku): »Ali naj govorim slovensko ali nemško?«

Predsednik: »Kakor hočete.«

Dr. Sernec: »Tedaj bodem slovensko govoril.«

Predsednik: »Je bilo že več ljudi tam, ko ste vi v Novo ves prišli?«

Dr. Sernec: »Ljudje so bili še pred Novo vesjo pri eni hiši zbrani; ko smo mimo šli, so prišli za nami.«

Dr. Holzinger: »Kot osebno prijaznost bi štel, ko bi gospod doktor imeli dobrotljivost, nemško govoriti.«

Dr. Sernec: »Pripravljen sem to storiti. Ko smo gori prišli, bila je tam že razburjena množica, ki je upila in gospod komisar Korber si je komaj pripravi posluš, da je vstop v hišo samo volilcem in posebno povabljenim dopuščen. Pa od tistih, kateri so namen imeli, nas razgnati, ni nikdo odšel; samo drugi, tudi volilci, ktere sem v Mariboru pri volitvi videl, ki so z mirnim namenom prišli, so se odpravili. Ko je ena tropa upiti začela, našla je nasprotnico v drugi, v kateri je tudi Pliberšek stal. Brž so ga zgrabili in vrgli, tropa je nad njega šla, vsak ga je udaril, ki je kak kol od vrtovega plota v roke dobil. Komaj je Pliberšek vstal, poskusili so resno, se v hišo vsiliti. V tem trenutku sem stal jaz na levi, gospod kaplan Slatinšek na desni strani vrat. Tale stari mož Ozimič pokazal je Francetu Kalinu s prstom na vrata; jaz tega nisem precej razumel, pa naenkrat hoče France Kalin med menoj in Slatinškom v hišo uiti. Ko ga vidim leteti, stopim en korak na desno in rečem: Tu

noter ne smete iti. Pa bil je že pri meni, zgrabil me z obema rokama za prsi in me vrgel na lice, ker se nisem zanesel.«

Predsednik: »Ste Vi koga udarili?«

Dr. Sernec: »Nikogar nisem udaril. Ako bi koga udariti hotel, bil bi še toliko močen, da bi se bil tako postavil, da bi me ne bil mogel vreči. Ista tropa je potem šla nad mene in vsi so me topli. Spomnem se, da sem tedaj ko sem ustal, obdržal palico s svinčeno kroglo v roki, ktero so mi pa izdrli. Od Sternbergerja sem čul besedo: 'Zdržite!' Soršak mi je pa ustati pomagal. Ko sem si kri izmil, slišim naenkrat hruš pri vratih in vidim, da je bilo pol noge noter, ktero sta pa dva kmeta odmikala, ker je bila pri zapirani vrati na poti. Zadnjič so bila vrata zaprta, tedaj se je pa tudi že naskok – sme se po pravici ta beseda rabiti – začel, mah na mah je šel po vratih, kamenje so v zid in skoz podboje noter metali. Vrata so se tako tresla, da smo en hlod vzeli in ga v nasprotni zid uprli, da so bila tako vrata varna. Tedaj pa gre en del ljudi nad zadnja, slabejša vrata. Poklical sem kmeta Stepinška in Rabiča, ta sta vrata samo z eno desko za silo držala. Bili so s sekirami po njih, vrata bi se bila v treske razpokala, ko bi bilo napadanje samo še minuto trpelo, tedaj se moramo umakniti in smo zgubljeni.

Ko bi bili ljudi v hišo prišli, ne bi bil dal groša za nas vse, vsaj pretrpeli bi bili najtežje telesno oškodovanje, če bi ne bili prišli ob življenje. Klical sem spredaj žandarjem, ki so se trudili, ljudi odvrniti, naj gredo brž za hišo, tam se ne moremo več braniti. Žandarji so šli nazaj in ubranili dalje tolčenje, potem se je množica razletela. Naskok se je nehal, prišel je moj oče in šel sem z njim v Bistrice.«

Na predsednikovo vprašanje je dr. Sernec potrdil, da je skupaj z dr. Radejem sklical shod, da je Limovšek dobil okrog 30 do 40 kart s prošnjo, naj jih razdeli, tako da so bili (poleg volilnih mož) povabljeni tudi prvotni volilci, in da se je komisar Korber trudil s povzdignjenim glasom pomiriti ljudi. Dr. Sernec je za klobuk terjel 2 goldinarja, kot »plačo za bolest« pa 10 goldinarjev, ki naj jih prejme ubožna ustanova v Novi vasi, ter prosil, naj se obdolženci milo kaznujejo.

Dr. Holzinger se je trudil z različnimi vprašanji zmanjšati pomenljivost Sernečevega govora.⁶⁶

Predsednik: »Kdo vas je zgrabil?«

Dr. Sernec: »France Kalin! Kalin!«

⁶⁶ Po: Izpred sodnije. (Dalje), Slovenski narod, 1872/5.

Kalin: »To je laž!«

Dr. Sernec: »Lice je ostro izraženo, ne morem se motiti.«

Kalin: »Najti nas hočete, kdo ima brado; s politiko nas hočete ujeti.«

Predsednik: »Ako ni res, bode že kdo drugi povedal.«

Kalin: »Ne smete misliti, da smo tako neumni!«

Dr. Radej je v slovenskem jeziku opisal dogodek podobno kot dr. Sernec. Radeju se ni zgodilo nič, ker ni stal v bližini. Videl je Franca Kalina, ki je napadel dr. Serneca, prav tako Soršaka, ki je tepel njegovega sokandidata. Kalin je vse tajil. Dr. Holzinger je obžaloval, ker dr. Radeja ni razumel. Dr. Radej mu je odgovoril, da se je sam počutil enako pri protokolarnem zapisovanju, ko je nemška stranka slovenskima kandidatom preprečila shod volivcev. Dr. Radej je bil prepričan, da so obdolženci in njihovi tedanji družabniki, ki niso obtoženi, samo orodje moralnih začetnikov napada. Najprej ni bilo videti nobene palice, naenkrat pa jih je bilo mnogo. Tudi dr. Radej ni vedel povedati, kdo je kričal: »Slovenec ven! Imeti jih moramo!«

Štefan Pliberšek: »Šel sem z bratom k svaku polič vina pit in slišal, da ljudje na travniku ukajo. Potem sva šla h Kovaču, kjer je bilo vse polno; ko so pa doktorji iz Maribora prišli, je vse šlo. Ko je komisar Korber ljudem slovensko nekaj razlagal, so upili: 'Samo nemško!' na kar sem odgovoril: bodimo Slovenci in Nemci dobri med seboj, ko poprej; jaz sem pač Slovenec, ker me je slovenska mati rodila in ne morem Nemec biti. Na to me Martin Ozimič udari, oba Kalina me na tla vržeta in tepeta s palicami, da sem bil ves krvav in omočen.«

Predsednik je zaključil sejo. Vincenc Sternberger, ki je želel pred zaslišanjem preučiti obravnavo, se je lahko odpravil iz dvorane. Štefan Pliberšek je zatrdil, da kaplan ni imel dežnika, torej ni mogel nikogar suniti z njim. Ozimiča je prvič videl tistega dne pri maši. Pliberšek je terjal 100 goldinarjev za bolezen in 20 goldinarjev 20 krajcarjev odškodnine. Kaplan Slatinšek je dogodek opisal podobno kot Radej in Sernec in povedal, da je Soršak šel z enim, Sternberger pa z drugim tropom. Soršak je vprašal Korberja, ali sme vsakdo v hišo, ta pa mu je odgovoril, da samo volivci, nakar se je Soršak smeje vrnil k svojim in rekel:

»Dobro da vem!« Tudi Sternberger je vprašal, kdo sme v hišo, in dobil enak odgovor. Korber je razložil ljudem, za kaj gre, ti pa so zavpili, da bodo volili Seidla in Brandstetterja. Stepinšek je nato opisal, kaj se je dogajalo z dr. Sernecem, dr. Rapocem in Stepinšnikom.⁶⁷

Predsednik Vest je slovensko govorečim pričam postavljaj nemška vprašanja. Dr. Fran Rapoc je dogodek obnovil v slovenskem jeziku, čeprav je dr. Holzinger prosil za nemško razlago. Velik smeh je nastal med publiko, ko je dr. Holzinger začel poškodovanega Rapoca spraševati v nemščini, ta pa mu je odgovarjal v slovenščini. »Dr. Holzinger je napravil kar dolg obraz, ker nič ni razumel. Tiho se vsede po nepričakovanem slovenskem odgovoru osupnen.«⁶⁸

Rapoc in priče Divjak st. in Divjak ml., Babič, Boh, Ignac Tomažič, Kobale, Žohar (Šohar), Limovšek, Brumec, Rahlej, Gašper Fajs, Tomasi Terlec so dokazovali, da so oba Kalina, Ozimič, Anton Stopar, Vincenc Gregorič in France Ačko bili najhujši udeleženci napada, nasprotne priče Korber, Šimonek, Offenbacher, Bilej, Godec, Dünnebie, Soršak in Sternberger pa se niso spominjale skoraj ničesar in so ves dogodek preobračale tako, »da se dobro opazi, da so te priče in obtoženci vsak svojo nalogo dobili in jo bolj ali menj v glavi obdržali.«

»Občudovati je bilo, da je predsednik od dne do dne osorneji postajal proti poškodovanim in njihovim pričam, kar posebno kaže predsednikov odgovor Vohu, ki je trdil z drugimi pričami vred, da preiskovalni sodniki niso vsega, in tudi, kar so, ne tako narekovali, kakor se je njim povedalo – da je on rekel: 'Sodnji je za to, da se informira,' na kar mu preiskovalni sodnik reče: 'spisi bodo prišli k višji sodnji in ne bi bilo lepo za Vas, ako bi kot duhoven se ovaduha pokazali' – pl. Vest pa se odreže: 'Sicer ne morem preveč krivice najti v njegovem izreku.' Specijalna prašanja poškodovanih je preds. pretrgoval z besedami: 'To spraševanje je tako zastonj!«

O »oliki« dr. Holzingerja naj bi po zatrjevanju Slovenskega naroda pričal njegov napad na kaplana Slatinška, kateremu se je zdelo smešno, da bi udaril svojega prijatelja Štefana Pliberška. Dr. Hol-

⁶⁷ Po: Izpred sodnije. (Dalje), Slovenski narod, 1872/6.

⁶⁸ Po: Iz Celja. 3. jan. (Izv. dop.), Slovenski narod, 1872/priloga k št. 2.

zinger je dejal: »Meni se stvar ne zdi tako smešna; 6 prič je tu! Vino je za pitje zraslo; duhovni gospod ste utegnili 21. junija 1870 nekoliko pregloboko v kozarec pogledati in se morebiti za to ne spomnite, da ste koga udarili.«

Slatinšek: »Gospod predsednik, prosim da me varujete takih napadov!«

Predsednik (»namuzneno«): »Meni se prša-nje ne zdi primerno!«⁶⁹

Komisar mariborskega okrajnega glavarstva Blaž Korber je dejal, da je bil zaradi volitev volilnih mož v Slovenski Bistrici, ko so mu dr. Sernec, dr. Radej, dr. Rapoc, Divjak in Slatinšek sporočili, da nameravajo opraviti pogovor z volivci v Novi vasi, in ga obvestili o govoricah, da pride tudi nekaj delavcev in fantov, zato da se je bati nemirov. Prosili so ga, naj kot predstavnik okrajne oblasti pošlje tja žandarje, ki bodo vzdrževali red in mir. Korber je to storil. Ker je mislil, da bo morda prišlo do shoda pod milim nebom po 4. paragrafu društvene postave,⁷⁰ je šel tudi sam v Novo vas. Kandidata in spremstvo so pri gostilni pri Kovaču naleteli na precej ljudi, ki so vpili: »Mi smo Štajerci, ne potrebujemo Slovencev!« Pri Zafostnikovih hiši je bilo mnogo ljudi, ki jim je najprej v slovenščini in nato v nemščini razložil, za kaj gre. Nemir je naraščal, končal se je z naskokom na hišo. Korber je v strahu pred podobnimi dogodki svetoval dr. Radeju, naj preloži pogovor z volivci. Korber je v nadaljevanju popisal, kaj se je dogodilo dr. Sernecu. Kot so mu povedali, naj bi hišo napadli, ker je kaplan Slatinšek nekoga sunil, česar pa sam ni videl. Korber je zatrdil, da sta Sternberger in Soršak množico mirila, in »po naročilu, ktere ga je dobil«, pripovedoval tudi o Stoparjevi nogi med vrati.

Gašper Kalin je za shod izvedel od različnih ljudi. Tudi od Sternbergerja so slišali, da pojde v Novo vas, kjer da bo neka neumnost, podobna čitalnici pri Formacherju.

Dr. Holzinger je poskušal s stranskimi vprašanji nekoliko omiliti neugodna pričevanja.

Brumec je dejal, da obdolženci niso bili tako pijani, kakor trdijo, »temveč, da je pri tepeži vse iz njih teklo«.

Rahlejevo pričevanje je bilo posebno neugodno, zato so priče dokazovale, da ga še zraven ni bilo. Pri tem naj bi imel posebno »žalostno nalogo« žandar Schimanek (Šimonek). »Pravi, da slovensko ne ume in vendar pravi, da je v slovenskem pogovoru z Rahlejem izvedel, da je ta sicer bil povabljen, pa je prepozno prišel, dasiravno druge priče trde, da je četrti gori bil. Offenbacher je rekel Rahleju – ko ga je po ovinku domu iti videl – da bode prišel prepozno, južina je že preč; mislil je, da še le tedaj k shodu gre.« Tudi Soršak in Korber sta trdila, da Rahleja ni bil prisoten. Soršak je tedaj rekel dr. Sernecu: »Rahleja že tako imate v krempljih, nam pa lahko pridigate 14 dni, pa bomo vendar Brandstetterja in Seidla volili.«

Dr. Holzinger je zlasti želel zamotiti pričo Ignaca Tomažiča, ki je kljub temu trdil, da preiskovalni sodnik ni dal zapisati vsega, kar se je izreklo, in je pustil vendar marsikaj, česar se priče niso takoj spomnile.

Gašper Fajs je pripovedoval, da je dobil 40 kr., ko je šel prvič pred preiskovalnega sodnika. Toženec Kohne je dejal, da mu jih je dal kaplan, a po dolgem spraševanju se je izkazalo, da so mu denar izplačali na sodišču, ker je delavec in je moral večkrat priti na sodišče. Dokazovalni postopek je bil končan.⁷¹

5. januarja sta sledila govora državnega pravdnika in zagovornika. Državni pravdnik je dokazoval, da je bil prihod nepovabljenih na volilni shod nameren, ne slučajen. Delavci niso prišli iz lastnega nagiba, izsiliti so želeli udeležbo na shodu. Priče so trdile, da je Sternberger dobil neko pismo, ki ga je pokazal delavcu Vollmayerju. V pismu je bil omenjen shod v Novi vasi. Osebe, ki so povzročile prihod nepovabljenih, da so privrženci narodni nasprotni stranke, saj delavci ne kažejo tolikšnega političnega zanimanja, da bi sami šli k volilnemu shodu. Menili so, da je iz pričevanja dr. Serneca razvidno, da tisti, ki so delavce napotili v

⁶⁹ Po: Izpred sodnije. (Dalje), Slovenski narod, 1872/7.

⁷⁰ »§. 4. Shodi volilcev k volitvenim razgovorom potem k razgovorom z izvoljenimi poslanci izvzemajo se določbam tega zakona, ako se godijo o času razpisanih volitev in ne pod milim nebom« (Zakon z dne 15. novembra 1867 št. 135 drž. zak. o shodnem (zbornem) pravu, Zbirka avstrijskih zakonov v slovenskem jeziku, I. zvezek, Ljubljana 1889, str. 398).

⁷¹ Po: Izpred sodnije. (Dalje), Slovenski narod, 1872/9.

Novo vas, niso načrtovali nasilja, ki je sledilo. Nekateri so slutili, da sta nasprotna kandidata (Brandstetter in Seidl) uporabila Sternbergerja za onemogočenje shoda narodnih kandidatov. Dr. Rapoc je omenil Soršakovo začudenje, ko je izvedel, da se smejo shoda udeležiti samo povabljeni, kar kaže na namero, da bi shod onemogočili z udeležbo, glasovanjem in »govorjenjem vmes« (medklici). Toženci da so hoteli priti v hišo, vendar se predhodno niso dogovorili, da bodo hišo naskočili. Okoli hiše so našli 15 do 20 krepelc, »kar v smislu postave kaže«, da so bili oboroženi. Obdolženci niso sami od sebe nehali naskakovati hiše. Vedeli so, da ne bo volilnega pogovora, v hišo so želeli priti, da bi slabo ravnali s kandidatom, hoteli so se maščevati. Zafostnica je hišo prepustila dr. Sernecu in dr. Radeju, ki ju je zato šteti za hišna člana. Gre torej za zločin, ki se kaznuje po 83. paragrafu kazenskega zakona.⁷² Obdolženci so se pregrešili tudi glede na prvo točko 98. paragrafa kazenskega zakona, »ki

pravi, da se stori zločina javne posilnosti po izsiljevanji kriv tisti, ki kaki osebi res silo stori, da bi jo prisilil h kakemu delu, h kakemu trpljenju ali opuščenju, ako se ta storitev ne kaže kot hujše prepovedan zločin«. Ta zadnji pristavek naj bi po mnenju državnega pravdnika veljal za pričujoči primer. Šlo naj bi za zločin kaljenja domačega miru po 83. paragrafu in prestopok zoper telesno varnost po 411. paragrafu kazenskega zakona. Ker pa se je poleg tega slabo ravnalo z duhovniki, »imamo ali prestopok proti telesni varnosti ali resnične žalitve česti v delu po §. 496 k. z. ali pa prestopok, ki se kaznuje po naredbi ministrstva od 20. aprila 1854, l. drž. z. št. 96«. Gašper Kalin je raztrgal list, ki ga je Korber pisal vojaškemu poveljstvu v Slovenski Bistrici, kar je prestopok, ki se kaznuje po 314. paragrafu kazenskega zakona. Antona Stoparja je France Kalin 11. septembra 1870 lažje poškodoval z nožem. »Drž. pravdnik še omenja, da je dokaz sestavljen po pričah verjetnih po §. 269. k. z. in da se je spricalo, da ni res, da so hišo zato napadli, ker je noga Antona Stoparja priprta bila.«

⁷² »§. 83. Četrty primerlej. Ako kdo, ne obrnivši se na gosposko, mirno posest zemlje, ali na-njo se nanašajočih pravic koga družega, z zbranimi več ljudmi, po silovitem napadu moti; ali če kdo tudi brez pomagalcev pridere v hišo ali stanovališče družega z orožjem obdan, in ondi na njega osebi, ali na njegovih domačih ljudeh, na blagu in premoženju, silo dela; naj stori le-to, da bi se maščeval, ker misli, da se mu je kaka krivica zgodila, – da bi izpeljaj pravico, ki se je lasti, – da bi kako obljubo ali dokazilo izsilil, ali kaki drugi sovražnosti ugodel. /.../

§. 98. Dvanajsti primerlej. Hudodelstva javne posilnosti z izsilovanjem postane kriv, kdor

a) kakemu človeku zares silo dela, da bi ga primoral, kaj storiti, trpeti ali opustiti, ako se ne pokaže, da je to dejanje kako hujše kaznovano hudodelstvo.

Pod istim pogojem doprinese ravno to hudodelstvo, kdor:

b) bodi posrednje ali neposrednje, s pisanjem ali z besedo, ali kako drugači, naznanivši svoje ime ali ne, komu s poškodovanjem na životu, slobodi, poštenju ali lastnini preti, v namenu, od njega izžugati, da bi kaj storil, trpel ali opustil, ako je žuganje takošno, da zamore ta, komur se žuga, glede na razmere in osebne lastnosti njegove, ali na znamenitost zažuganega zlega, po pravici v strahu biti; brez razločka, ali merijo omenjena zla proti temu samemu, komur se zažugujejo, proti njegovi rodovini in žlahti, ali proti drugim pod njegovo brambo postavljenim osebam, in ali je žuganje imelo kak uspeh ali ne.

(Term. opomba: mesto 'žugati' za 'drohen', kaže bolj rabiti izraza: 'pretiti, groziti'. /.../

§. 100. Kazen teh dveh v §§. 98 in 99 zaznamovanih hudodelstev je težka ječa od šest mesecev do enega leta.

Pri obtežavah, zlasti če je bil žaljeni s storjeno silo ali nevarnim žuganjem dalj časa v mučno stanje dejan; – če se žuga z umorom ali z zažigom; – če zažugana poškodba več kakor tisoč goldinarjev, ali škoda, ki bi izhajala iz izsilovanega opravljenja, trpljenja ali opuščenja, več kakor tri sto goldinarjev znaša; ali če bi pretenje merilo proti celim

občinam ali okrajem, naj se odmerja kazen s težko ječo od enega do petih let.

(Term. opomba: 'Leistung, Duldung oder Unterlassung' – 'opravljenje, trpljenje in opuščenje'; pravilneje se glasi: 'storičenje, pripuščenje ali opuščenje'. /.../

§. 314. Kdor se brez razžalitve v §. 312 v misel vzete kako drugače vtikuje, da bi kaki izmed oseb ravno ondi imenovanih branil, svoj urad ali svojo službo opravljati ali kako gosposkino povelje spolniti, se zakrivi s prestopkom, in se kaznuje z zaporom od enega dneva do enega meseca. /.../

§. 411. Nalaščne telesne poškodbe in pa poškodbe na telesu, katere se zgodijo pri tepežih, je treba takrat, kadar se v njih ne dobi nobeno hujši kazni podvrženo kaznjivo dejanje (§§. 152 in 153), če so pa vendar saj vidne znake in posledice za seboj pustile, kakor prestopke pokoriti. /.../

§. 431. Prestopki, s katerimi se varnost života oškodovati zamore, se sploh ne dajo vsi naštet. Zatorej naj se vsako v §§. 335 do 337 povedanih dejanj ali opuščenj tudi takrat, kadar ni v resnici nobene škode napravilo, kakor prestopke kaznuje v denarjih od pet do petsto goldinarjev, ali pa z zaporom od treh dni do treh mesecev. /.../

§. 496. Kdor s kom na očitnem kraju ali pred več ljudmi grdo dela, ali kdor komu, če tudi ne v pričo njega, grde besede daje, ali na glas in za to, da bi ga slišali, s hudim ravnanjem žuga, je kriv prestopka, če se v tem ne pokaže hujše kaznjivo dejanje, in naj se, ako razžaljeni zahteva, s prostim zaporom od treh dni do enega meseca kaznuje. Prisoditi mu je pa hud zapor celo na tri mesece, če se je razžaljenje primerilo na takem kraju, ki posebno spodobnost tirje, ali če se iz obnašanja kaže, da kdo nalašč cele vrste ali stanove državne družbe, ali pa verske družbe ali narode zaničuje. (Kazenski zakon o hudodelstvih, pregreških in prestopkih, Zbirka avstrijskih zakonov v slovenskem jeziku, I. zvezek, Izdalo društvo »Pravnik«, Ljubljana 1889, str. 45–47, 89, 120, 152–153, 158 in 179–180).

Državni pravdnik je predlagal, naj obsodi-jo zaradi zločina izsiljevanja in prestopka zlodela (hudodelstva, zločina): Gašperja Kalina na 5 mesecev težke ječe s postom vsake 14 dni, Franceta Kalina na 6 mesecev težke ječe s postom vsake 14 dni, Jožefa Tomažiča na 4 mesece, Antona Stoparja na 6 mesecev, Franceta Stoparja na 2 meseca, Vincenca Gregoriča na 4 mesece, Franceta Verhovška samo zaradi zločina na 4 mesece, Lovreta Uranjeka na 3 mesece, Petra Uranjeka na 3 mesece, Jožefa Koh-neta na 4 mesece, Franca Ogorevca na 2 meseca s postom vsake 14 dni, Pavleta Tramšaka na 3 mesece, Martina Ozmiča zaradi prestopka na 6 tednov ječe, France Köstenbauer in Vincenc Tramšak naj se osvobodita.

Dr. Sernec je vprašal, če sme govoriti. Njegovi prošnji niso ugodili, saj so sodniki odšli na posvet. Nato so se vsi oškodovanci odrekli besedi.⁷³

Slovenski narod ni objavil zaključnega dela prirejenega Tanškovega stenografskega zapisa za-govornikovega govora in razsodbe, ker je prišlo do prepira med Ivanom Tanškom in dr. Franom Rapocem. Rapoc je prosil Tanška, naj pripravi ste-nografsko poročilo o razpravi. Med objavljanjem stenografskega zapisa v *Slovenskem narodu* pa se je izkazalo, da Tanšek ni zadovoljen s honorarjem oziroma povračilom potnih stroškov.⁷⁴

Državni pravdnik je upošteval naredbi višje-ga deželnega sodišča v Gradcu (*Oberlandesgericht*) z dne 21. junija 1871 in vrhovnega sodišča na Du-naju z dne 12. septembra 1871. Obe sta ugotovili »zločinstvo javne posilnosti«, ki ga je potrebno kaz-novati po 100. paragrafu kazenskega zakona. Ob-dolžence je obremenil z obtožbo »zločinstva javne posilnosti«. Vendar so bili ti kaznovani zaradi pre-stopka, »in sicer: eden na tri mesece, trije na dva meseca, eden na šest tednov, sedmero na tri tedne, trije na štirinajst dni«.⁷⁵

Predsednik celjskega okrožnega sodišča pl. Vest je ob razglasitvi sodb obžaloval, da sta v lepi Štajerski dve nasprotni stranki, klerikalna in libe-

ralna (mišljeni sta slovenska in nemška, pretežno liberalna stranka, op. p.), da delavcev ni mogoče šteti k liberalni stranki, da so bili v krčmi poleg de-lavcev tudi nekateri udeleženci volilnega shoda, da za Slatinška sicer ni dokazano, da je koga udaril, »pa občno mnenje je bilo nasprotno stranki, zato razdražba; z orožjem niso zatoženi tožnikov napadli in napadeni niso bili domači, hišni prebivalci, kakor postava tirja«.⁷⁶ Stroški preiskave in obravnave so presegli 2.000 goldinarjev.⁷⁷

Pripovednik in dramatik Josip Vošnjak, ki je incident v Novi vasi vpletel tudi v roman *Pobratimi*, je zapisal: »Hudodelstvo se ni dalo utajiti, pa čeprav je vsakdo vedel za prave pobudnike, obsojeni so bili le tisti, ki so napadli hišo: puška namesto strelca.«⁷⁸

Reprodukcije

Jaroslav Schulz, *Gregor Potrebnik*

Jaroslav Schulz, *Pavliha*

Jaroslav Schulz, *Svetčeva omivalnica*

Jaroslav Schulz, *Dr. Josip Poklukar*

Jaroslav Schulz, *Naš maček*, Pavliha, 1870, št. 7

Jaroslav Schulz, *Novovaška dogodba*, Pavliha, 1870, št. 5

Dr. Janko Sernec (iz J. Vošnjak, Spomini, Ljubljana 1982, str. 103)

Dr. Franc Radej (iz J. Vošnjak, Spomini, Ljubljana 1982, str. 333)

Dr. Fran Rapoc (iz J. Vošnjak, Spomini, Ljubljana 1982, str. 369)

Seznam literature

Janez Cvirn, Trdnjavski trikotnik, Politična ori-entacija Nemcev na Spodnjem Štajerskem (1861–1914), Obzorja, Maribor 1997.

Velemir Gjurin, Socialnozvrstna zaznamovanost besedil v Levstikovem Pavlihi, Obdobje re-alizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi, Filozofska fakulteta, Ljubljana 1982.

Adolf Hoffmeister, Karel Václav Klíč / O zapo-mínaném umělci, který se stal vynálezcem, Státní nakladatelství krásné literatury, hud-by a umění, Praga 1955.

⁷³ Po: *Izpred sodnije*. (Dalje), *Slovenski narod*, 1872/10.

⁷⁴ Po: Ivan Tanšek, *Poslano*, Novice, 1872/6, Fran Rapoc, *Poslano*, Novice, 1872/8, in Ivan Tanšek, *Poslano*, Novice, 1872/9.

⁷⁵ Po: *Obsodba*, *Slovenski gospodar*, 1872/2.

⁷⁶ Po: *Iz Celja*, *Slovenski gospodar*, 1872/3.

⁷⁷ Prav tam.

⁷⁸ Josip Vošnjak, *Pobratimi*, 1889 (ponatis Prešernova družba, Ljubljana 1992), str. 62.

Matjaž Kmecl, Slovenska postna premissljevaja, Ljubljana 1987.

Janko Orožen, Okrepljen nemško-nacionalni vladni in javni pritisk ter narodni odpor, Zgodovina Celja in okolice, II. del (1849–1941), Kulturna skupnost, Celje, 1974.

Fran Levstik, Zbrano delo, 2. knjiga, Lirika / epika / pesmi za mladino / prigodnice / satire / dodatek, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1952.

Fran Levstik, Zbrano delo, 3. knjiga: Satire II / Ježa na Parnas (2. redakcija) / Ljudski glas / Kraljedvorski rokopis / dodatek, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1953.

Fran Levstik, Zbrano delo, 4. knjiga, Pripovedni in satirični spisi / mladinski spisi / prevodi / dodatek, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1954.

Levstikova pisma (uredil Avgust Pirjevec), Slavica, Ljubljana 1931.

Michal Navrátil, Schulz Gustav Jaroslav, Ottův slovník naučný / Illustrovaná encyklopædie obecných vědomostí, XXIII. del, Schlossar – Starowolski, Praga 1905.

Josip Vošnjak, *Pobratimi*, 1889 (ponatis Prešernova družba, Ljubljana 1992).

Josip Vošnjak, Spomini, Slovenska matica, Ljubljana 1982.

Zbirka avstrijskih zakonov v slovenskem jeziku, I. zvezek, Izdalo društvo »Pravnik«, Ljubljana 1889.

Časopisni viri

Marburger Zeitung

Novice

Pavliha

Slovenski narod

Slovenski gospodar

Zusammenfassung

„EINE BEGEBENHEIT IN NOVA VAS IN DER STEIERMARK“

Die Illustrationen von Gustav Jaroslav Schulz im Blatt Pavliha

Der tschechische Illustrator und Karikaturist Gustav Jaroslav Schulz (1846–1903) zeichnete für sieben Nummern des satirischen Blattes Pavliha [Der Schelm] Karikaturen und satirische Illustrationen, die im Innenteil sowie auf der letzten Seite veröffentlicht wurden. Das Blatt Pavliha wurde von April bis Juli 1870 in Wien von Fran Levstik (1831–1887) herausgegeben. Jaroslav Schulz fertigte folgende Illustrationen nach Levstiks Anweisungen: Illustrationen, die ständige Rubriken begleiteten (Gregor „der Bedürftige“ Potrebnik, Pavliha, „das Spülfaß“ von Svetec, „der Vizemeister“ Poklukar), zwei satirische Illustrationen, ein Schattenbild als Illustration zum Gedicht Naš maček („Unser Kater“) von Jenko sowie die Figur Pavliha für die Titelvignette.

Levstik stattete das Gedicht „Novovaška dogodba“ („Eine Begebenheit in Nova vas“) mit einer Illustration von Schulz aus. Das Gedicht bezog sich auf eine deutschtümelerische Attacke auf slowenische Kandidaten für das Abgeordnetenmandat in Nova vas bei Slovenska Bistrica. Levstik stützte sich beim Verfassen des Gedichtes auf einen Bericht, der in den Zeitungen Slovenski gospodar, Slovenski narod und Novice veröffentlicht worden war.

Der Marburger Rechtsanwalt Dr. Janko Sernec (1834–1909) – einer der bedeutendsten steirischen nationalen „Erwecker“, Mitbegründer und erster Vorsitzender des slowenischen Lesevereines in Maribor – und der örtliche Notar Dr. Franc Radej (1830–1903) riefen am 19. Juni 1870 zu einer Wahlversammlung nach Nova vas. Beide kandidierten bei den Landtagswahlen in der Marburger Kurie der Landgemeinden. Die Wähler wurden mit persönlichen Einladungen zur Versammlung geladen. In Slovenska Bistrica erfuhren die slowenischen Kandidaten, dass ein Angriff auf ihre Wahlversammlung geplant war, daher verlangten sie vom Kommissar der Marburger Bezirk-

shauptmannschaft, er solle für die öffentliche Ruhe und Ordnung sorgen. Die deutschtümplerischen Agitatoren hetzten die Arbeiter der Kupferfabrik in Zgornja Bistrica auf und trieben sie mit Erlaubnis des deutschen Fabrikbesitzers nach Nova vas. Die Arbeiter griffen das Haus an, in dem die Wahlversammlung stattfinden sollte. Die slowenischen Wähler verbarrikadierten sich im Haus, die Gendarmerie griff nicht ein. Einige Bürger versuchten die Angreifer zu beschwichtigen, doch diese wurden nach halbstündigem Wüten erst durch die Nachricht von der Ankunft der Husaren aus Slovenska Bistrica gestoppt. Über die Ausschreitungen berichteten auch deutsche Zeitungen (zum Beispiel die Marburger Zeitung).

Nach einer Untersuchung, die eineinhalb Jahre dauerte, kam es zur abschließenden Gerichtsverhandlung gegen 16 Arbeiter des Fabrikbesitzers Sternberger. Die Gerichtsverhandlung fand vom 3. bis zum 5. Januar 1872 am Bezirksgericht in Celje statt. Die Zeitung Slovenski narod veröffentlichte einen Teil der stenografischen Mitschrift der Verhandlung, die auf Wunsch des Juristen und Wirtschaftstreibenden Dr. Fran Rapoc (1842–1888) – eines der drei verletzten Slowenen – von Ivan Tanšek aus Brežice vorbereitet wurde. Der Staatsanwalt forderte die Verurteilung der Angeklagten, die Anklage lautete auf Begehen eines Verbrechens. Die Angeklagten wurden jedoch für Begehen eines Vergehens mit Freiheitsstrafen von 14 Tagen bis zu drei Monaten bestraft.

Schlagwörter: Pavliha (1870), Fran Levstik, Jaroslav Schulz (1846-1903), Karikaturen, Landtagswahlen, Nova vas bei Slovenska Bistrica, politische Ausschreitungen